

УДК 368.8

ДРАБАНІЧ Анна Вікторівна,
кандидат економічних наук, доцент

ДО ПИТАННЯ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СТРАХОВИХ ОПЕРАЦІЙ ПО ОКРЕМИМ ВИДАМ СТРАХУВАННЯ

В статті ставиться завдання розробити підходи та сучасні методи аналізу фінансової стійкості страховика шляхом проведення змістовного економічного аналізу страхових операцій по всім видам страхування. Існуючі методи не завжди забезпечують очікувані результати це й зумовило спробу відновити механізм розв'язання проблеми і запропонувати власні рішення.

Ключові слова: страхування страховик, страховий ринок, аналіз, методи, фінансова стійкість.

This paper seeks to develop approaches and modern methods of analysis of financial stability of the insurer through meaningful economic analysis of insurance operations in all types of insurance. Existing methods do not always provide the expected results and it led effort to restore mechanism of solving the problem and proposing their own solutions.

Key words: insurance, insurer, insurance market, analysis, methods, financial stability.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Фінансова стійкість страховика, як економічна категорія, потребує дійових механізмів аналізу її складових в першу чергу аналізу фінансової стійкості страхових операцій [1]. Для підвищення достовірності результатів аналізу запропоновано вести аналіз фінансової стійкості страхових операцій по окремим видам страхування: по страхуванню врожаю сільськогосподарських культур, тварин, споруд, іншого майна. Методика дозволяє використовувати різні підходи з визначенням багатоваріантності показників з застосуванням математичних методів та порівняльної статистики.

Аналіз при страхуванні врожаю сільськогосподарських культур автором пропонується вести через синтетичний показник збитковості і відсотку недобору нормативного врожаю. При страхуванні тварин відшкодування ризиків розглядається як відношення середньої суми страхового відшкодування по одній тварині до середньої страхової суми однієї тварини. При аналізі збитковості страхових сум по страхуванню споруд і іншого майна ведеться через аналіз синтетичного показника збитковості страхової суми і її елементів по даній групі об'єктів. Факторний аналіз показника збитковості страхової суми пропонується проводити за спрощеною методикою, як відношення обсягу виплат відшкодування і страхових сум по даному виді страхування.

Страховий ринок на сучасному етапі має деякі тенденції до зростання показників діяльності страховиків. Проте потенціал страхування залишається недостатньо реалізованим. Через мінливість і непередбачуваність економічного середовища діяльність компаній має високий ризиковий характер. Для забезпечення ефективності роботи страховика виникає в умовах ризику проблема постійного аналізу фінансової стійкості страхових операцій. Нажаль, сьогодні доводиться констатувати неефективність моніторингу діяльності страховика на ринку [6]. Дуже важливим для забезпечення стабільного функціонування страхової компанії є прогнозування стабільної фінансової стійкості страхових операцій по всім видам страхування. Отже, потрібні теоретичні і практичні дослідження в цьому напрямі. У зв'язку з цим метою статті є розробка методичних підходів загальнодоступних і найбільш ефективних для всебічного і систематичного аналізу страхових операцій.

Аналіз досліджень і публікацій. Страхові фірми щоденно зустрічаються з ризиком забезпечення фінансової стабільності. Необхідною умовою забезпечення фінансової стійкості страховика є постійний і ґрунтовний аналіз страхових операцій. Проте сьогодні доводиться констатувати про відсутність офіційно унормованої методики аналізу фінансової стійкості страхових операцій. Все це негативно позначається на результатах діяльності страховиків. Нині питання аналізу фінансової стійкості страхових операцій є недостатньо досліджено. Аналізу і розробці окремих аспектів цієї проблеми у вітчизняній і зарубіжній літературі присвячені праці: Р. Гошнікома, М. Грібеля, Л. Нечипорука, Я. Шумелди, К. Вільсона, Р. Кейнса, Р. Кларка та інших.

Не заперечуючи значущості результатів досліджень. Водночас можна констатувати відсутність загальноприйнятого системного підходу й відповідних розробок для проведення комплексного аналізу по окремим видам страхування по забезпеченню фінансової стійкості страхових операцій.

Наукова новизна полягає в застосуванні комплексної методики загальнодоступної для систематичного аналізу фінансової стійкості страхових операцій з урахуванням впливових факторів ризику. Застосування цієї методики надають можливість страховикам оперативно реагувати і відслідковувати позитивні можливості по результатам аналізу та є основою для подальших досліджень.

Виклад основного матеріалу дослідження із обґрунтуванням одержаних результатів. Теоретичною основою аналізу фінансової стійкості страхових операцій є коефіцієнт Коньшина. Відповідно до формули коефіцієнта фінансова стійкість страхових операцій визначається імовірністю збитку, тобто величиною страхового тарифу, числом застрахованих об'єктів і однорідністю страхової суми. У практиці страхової справи ці три відзначених фактори реалізуються перш за все через показник збитковості страхової суми, як основи страхового тарифу, і характеристики страхового портфеля [2,5].

В процесі аналізу фінансової стійкості необхідні як теоретичні, так і практичні наукові підходи до розкриття сутності його складових факторів з метою забезпечення чи перевищення доходів над витратами страховика в цілому по страховому фонду. Автор в статті дає змістовний підхід до аналізу всіх складових фінансової стійкості страхових операцій [3, 4, 5].

Результати аналізу збитковості страхової суми і її елементів характеризує синтетичний показник збитковості страхової суми, який, як відомо являє собою відношення виплат страхового відношення (страхової суми) до страхової суми всіх застрахованих об'єктів. Він дозволяє зіставляти витрати на виплату з обсягом прийнятої на себе страховиком страхової відповідальності.

Метою економічного аналізу показників збитковості страхової суми є вивчення відповідності фактичної збитковості тарифному рівню. У тому випадку, якщо фактична збитковість близька до тарифного чи рівня вище нормативу, закладеного в тарифах, варто провести аналіз елементів збитковості для визначення необхідності уточнення тарифних ставок.

Принцип територіальної розкладки збитку припускає проведення аналізу збитковості страхової суми в масштабах, прийнятих за основу при визначенні страхового тарифу, але окремі елементи можуть аналізуватися й у більш вузьких масштабах. Принцип тимчасової розкладки збитку вимагає вивчення динамічних рядів збитковості і її елементів. Звідси ведучим аналітичним прийомом, застосовуваним при вивченні синтетичного показника збитковості, є порівняння (у часі і по окремих страхових організаціях). Зіставляється також збитковість страхової суми по обов'язкових і добровільних видах страхування тих самих об'єктів.

Більш глибоке вивчення показника збитковості страхової суми слід проводити методом розкладання загального показника на частки, де як приватні показники використовуються елементи збитковості.

Автор рекомендує методику визначення синтетичного показника збитковості страхової суми і його елементів по різних видах страхування в сільському господарстві.

Аналіз збитковості страхової суми по страхуванню врожаю сільськогосподарських культур. Страхове відшкодування по страхуванню врожаю сільськогосподарських культур стосовно повної вартості врожаю по державних закупівельних цінах буде являти собою показник збитковості, якому можна порівнювати з тарифним рівнем.

Аналіз проводиться по кожній сільгоспкультурі й однорідних групах культур. Дані про страхове відшкодування беруться з річного статистичного звіту. Елементи збитковості тут значно трансформуються. Частість утрачає зміст, тому що при визначенні цього елемента в чисельнику і знаменнику дробу будуть різні вимірники (у чисельнику — кількість страхових випадків, у знаменнику — вартість врожаю в грошовому вираженні). По тій же причині втрачає зміст і визначення спустошливості. Крім того, при розрахунку спустошливості знаменник дробу часто дорівнює одиниці (відбулася одна чи посуха градобій). Якщо навіть страхових випадків було трохи, важко виділити ступінь впливу кожного з них на величину збитку. Чисельник дробу (число постраждалих об'єктів) перетворюється в суму страхового відшкодування.

Елемент відносини ризиків, тобто відсоток недобору нормативного врожаю, здобуває наступний вид [5]:

$$\frac{\text{середня виплата на 1 га}}{\text{Вартість середнього 5-річного врожаю 1 га}} = 100.$$

По страхуванню врожаю сільськогосподарських культур пропонується

аналізувати синтетичний показник збитковості і відсоток недобору нормативного врожаю. Аналіз цих показників виробляється як у часі, так і в розрізі підвідомчих страхових органів. Зіставлення їх динаміки за ряд років дає матеріал для аналізу причин підвищення збитковості в окремих регіонах.

Аналіз збитковості страхової суми по страхуванню тварин. Синтетичний показник збитковості страхової суми може аналізуватися по категоріях господарств, видам і формам страхування як у цілому по усіх видах тварин, так і по кожному виді окремо (велика рогата худоба, вівці і кози, свині і т.д.). Елементи збитковості у визначеній мірі трансформуються.

Частотність — відношення числа страхових випадків до числа застрахованих тварин. Цей показник виражає частоту виникнення (чи імовірність настання) страхових випадків на кожні 100,1000 і т.д. голів тварин. Якщо показник частотності перевищує середній сформований рівень, це свідчить про поганий ветеринарно-зоотехнічний склад про факти безгосподарності.

Наступний елемент — спустошливість — показує, яке в середньому число тварин гине від одного страхового випадку. Цей показник характеризує заходу для локалізації епізоотії, наслідків стихійних лих і пожеж. Якщо від одного страхового випадку в середньому гине одна тварина, то два елементи збитковості (частотність і спустошливість) можна замінити відсотком (k) падежу тварин. Тоді спустошливість дорівнює одиниці і не впливає на збитковість. Це можливо, як правило, у господарствах громадян, у яких від одного страхового випадку відбувається падіж однієї тварини. В господарствах при епізоотіях, стихійних лихах і пожежах настання страхового випадку супроводжується звичайно падежом значного числа тварин. При цьому спустошливість буває більше одиниці.

Варто відрізнити загальний відсоток падежу від відсотка страхового падежу тварин. Обмежений обсяг страхової відповідальності за умовами конкретних видів, страхування може приводити до того, що при високому загальному відсотку падежу більшого страхового падежу не буде. При цьому відношення ризиків розглядається як відношення середньої суми страхового відшкодування по одній тварині до середньої страхової суми однієї тварини. Якщо показник відносини ризиків перевищує одиницю, це говорить про падіж більш дорогих, коштовних тварин у порівнянні із середнім рівнем їхньої страхової оцінки, що свідчить, як правило, про вибіркості добровільне страхування, чи безгосподарності зловживаннях. При нормальних умовах показник відносини ризиків повинні бути менше одиниці.

Аналіз збитковості і її елементів слід проводити окремо: - по обов'язковому страхуванню тварин у господарствах; по обов'язковому страхуванню в господарствах громадян; по добровільному страхуванню в господарствах громадян. Аналіз синтетичного показника збитковості в силу територіальної розкладки збитку можливий лише в масштабі області, регіону. У філіях фірм можна аналізувати тільки, окремі елементи збитковості, зокрема коефіцієнт падежу.

В кооперативних господарствах страхові акти складаються тільки на страховий падіж тварин, унаслідок чого замість частотності при аналізі слід використовувати k страхового падежу. Оскільки від одного страхового випадку можливий масовий падіж (ящур, ураган, пожежа), можливий

елемент спустошливості. Однак у річному статистичному звіті немає числа страхових випадків, а є число полеглих тварин, і тому спустошливість не аналізується.

Відношення ризиків при падежу неплеїмної продуктивної худоби в господарствах може виражати ступінь непридатності м'яса в їжу людям (по великій рогатій худобі, вівцям, козам і свиням). Тоді цей показник менше одиниці. У зв'язку з тим що в діючій статистичній звітності особливо коштовні плеїмні тварини, в державну плеїмну книгу і маючи високу балансову вартість, не виділяються з загального поголів'я, відношення ризиків може бути більше одиниці. У цьому випадку воно вказує на падіж високопородних плеїмних тварин і вимагає ретельної перевірки причин падежу.

По страхуванню тварин у господарствах громадян аналізуються два коефіцієнти падежу: страховий і загальний. Показник спустошливості не аналізується, тому що зазвичай він дорівнює одиниці. Відношення ризиків, коли страхування обов'язкове, дорівнює одиниці, не може бути і менше одиниці, якщо частина м'яса придатна в їжу.

По добровільному страхуванню тварин у господарствах громадян можна аналізувати два елементи (падежу і відношення ризиків).

Аналіз збитковості страхової суми по страхуванню споруд та іншого майна ведеться через аналіз синтетичного показника збитковості страхової суми і її елементів по даній групі об'єктів страхування пропонуємо у варіанті, найбільш близькому до класичного, оскільки теорія елементів збитковості розроблялася стосовно до збитковості страхової суми по згоряємості споруд. Незважаючи на це, число елементів, що піддаються аналізу, збитковості може змінюватись в залежності - від категорій страхувальників, а також умов окремих видів обов'язкового і добровільного страхування:

1. Обов'язкове і добровільне страхування майна господарств (будинків, споруд, засобів транспорту, устаткування; продукції, сировини і матеріалів; ловецьких судів; знарядь лову; багаторічних насаджень). У зв'язку з тим що зазначені об'єкти враховуються тільки у вартісному вираженні, пропонуємо вести аналіз лише синтетичного показника збитковості, у тому числі в розрізі груп майна.

2. Обов'язкове страхування будівель у господарствах громадян слід аналізувати через частість, де в чисельнику число постраждалих страхувальників, що одержали страхове відшкодування (цей показник є в річному статистичному звіті), а в знаменнику — число господарств, що мають: спустошливість; відношення ризиків, що трансформується у відношення середньої виплати одному господарству до середньої страхової суми на одне господарство.

3. Добровільне страхування засобів транспорту, домашнього майна і споруд. Можливий аналіз частоті як відношення числа виплат до числа укладених договорів, а також відношення ризиків, як відношення середньої виплати по і одному договорі до середньої страхової суми по одному договорі. Спустошливість не аналізується, тому що по страхуванню домашнього майна об'єкт страхування має вартісний характер, а по страхуванню споруди спустошливість дорівнює одиниці.

4. Добровільне страхування майна державних підприємств, кооперативних і громадських організацій. У зв'язку з відображенням у статистичній звітності тільки вартості застрахованих об'єктів можливий

аналіз лише синтетичного показника збитковості в розрізі видів кооперації і громадських організацій.

По страхуванню споруд і інших видів майна зміст елементів збитковості страхової суми при всіх трансформаціях зберігає традиційний характер і дає широкі можливості для виявлення причин підвищення збитковості. У тому випадку, якщо відношення ризиків перевищує одиницю по обов'язковому страхуванню споруд у громадян, варто перевірити роботу страхових органів по переоцінці споруд, щоб звести до мінімуму післяпожежні переоцінці споруд у бік підвищення страхової оцінки. По добровільному страхуванню високий рівень відношення ризиків сигналізує про завищення граничних розмірів страхових і сум.

Аналіз збитковості сум по особистому страхуванню. У зв'язку – з тим що діючі види особистого страхування поєднують кілька самостійних ризиків (дожиття, смерть, утрата здоров'я внаслідок нещасливого випадку), збитковість

страхової суми слід визначити окремо по кожному виду страхової відповідальності. Отримані показники збитковості зіставляються із середніми нетто-ставками, закладеними в тарифах. У тих випадках, коли показники збитковості наближаються до нетто-ставок, чи перевищують їхні розміри, рекомендуємо проводити аналіз елементів збитковості, за допомогою яких виявляються фактор, що визначають високий рівень збитковості.

Частотність по кожному виду страхової відповідальності трансформується у відношення числа виплат до числа діючих договорів, тому що в звітності замість обліку числа страхових випадків ведеться облік числа виплат, а кількість застрахованих об'єктів прирівнюється до числа договорів.

Спустошливість звичайно не визначається, тому що від одного випадку страждає один страхувальник, унаслідок чого цей елемент збитковості дорівнює одиниці.

Дослідження показують, що відношення ризиків по виплатах за втрату здоров'я виражає середній відсоток втрати здоров'я одним застрахованим, а у випадках смерті і дожиття цей елемент повинен бути менше одиниці, оскільки при нормальних умовах середня страхова сума по виплатах, як правило, менше середньої страхової суми по всіх договорах даного виду особистого страхування.

По випадках дожиття не можна аналізувати синтетичний показник збитковості страхової суми, тому що виплати здійснюються не з поточних платежів, а за рахунок резерву внесків. Однак аналіз частоти і відношення ризиків можливі. Частість характеризує середньорічне відсівання договорів подожиттю, а відношення ризиків при нормальній організації роботи повинне бути менше одиниці, тому що виплати здійснюються по договором, укладеним 3, 5 і більше років тому.

Факторний аналіз показника збитковості страхової суми. З метою оперативного контролю за змінами показника збитковості страхової суми по якому-небудь виді страхування аналіз збитковості можна проводити за спрощеною методикою. Оскільки збитковість страхової суми є синтетичним показником, визначаються фактори, її формуючі, і величина їх впливу.

Збитковість страхової суми являє собою відношення обсягу виплат страхового відшкодування і страхових сум у сукупній страховій сумі по даному виді страхування. Обсяг виплат страхового відшкодування і

страхових сум формується під впливом числа виплат і середньої величини виплати на один договір. Сукупна страхова сума формується під впливом кількості діючих договорів і середньої страхової суми на один договір. Тоді показник збитковості здобуває наступний вид [6]:

$$Y = \frac{C_s \times \Pi_s}{C_c \times K_d},$$

де Y – збитковість страхової суми; C_s – середня виплата по одному договорі; Π_s – кількість зроблених виплат; C_c – середня страхова сума по одному договору; K_d – кількість діючих договорів.

Вплив кожного фактора на показник збитковості страхової суми визначається за допомогою факторного аналізу, що може бути проведений методом ланцюгових чи підстановок методом різниць. За допомогою цих методів можна визначити роль кожного фактора в зміні показника збитковості в поточному році в порівнянні з базисною його величиною, причому за базу можна приймати рівень збитковості, закладений у тарифі, середню збитковість за останні 5 років (тарифний період), рівень збитковості на початок року.

Аналіз страхового портфеля. Під страховим портфелем розуміється фактична кількість застрахованих чи об'єктів діючих договорів страхування на даній території (в області, районі, на ділянці страхового агента, конкретному підприємстві і т.д.). В особистому страхуванні під страховим портфелем може також розумітися сума місячного страхового внеску по діючим договорах довгострокового страхування життя на визначену дату на даній території. Страховий портфель являє собою основу, на якій базується вся діяльність страховика і яка визначає фінансову стійкість страхових операцій. Від величини і якості страхового портфеля залежить надходження страхових платежів, а також розмір і коливання виплат страхового відшкодування і страхових сум. Страховий портфель може бути самостійним об'єктом вивчення, що проводиться за допомогою наступних показників.

Величина страхового портфеля. Цей показник може виражати як число застрахованих об'єктів, так і загальну страхову суму (обсяг страхової відповідальності, прийнятий на себе страховиком). У першому випадку величина страхового портфеля буде виражена в одиницях, в другому – у грошових (тис.млн.грн.).

Структура страхового портфеля. Структура визначається співвідношенням окремих видів страхування, співвідношенням між формами страхування (обов'язкової і добровільний), між діючим портфелем і знову укладеними договорами, між договорами з мінімальними (низькими) і максимальними (високими) страховими сумами, між індивідуальними і груп – новими страхуваннями і т.д. на структуру страхового портфеля впливає асортимент страхових послуг (системи видів і форм страхування). Тут дуже важливу роль грає відповідальність якості й асортименту страхових послуг, пропонованих страховиком, потреб страхувальників.

Динамічність страхового портфеля. Динамічність характеризується укладеними знову і договорами, що закінчуються. Важливо досягти рівноваги портфеля, при якому, як, мінімум, приплив нових договорів компенсує що закінчуються. Причому компенсація повинна поширюватися

не тільки на число договорів і суму внесків по них, але і на страхів; суму, термін страхування й імовірність збитку.

У страхуванні життя на страховий портфель може впливати так зване, «сторно» — відмовлення страхувальника від договору до закінчення терміну страхування. У соціальному змісті сторно показує, що страхувальник, що бідує в страховій послугі, не одержав її (по різних причинах).

Важливу роль грає однорідність страхового портфеля по розміру страхової суми об'єктів і по сукупності ризиків. Якщо по величині страхової суми однорідність страхового портфеля легко вимірити, то у відношенні імовірності збитку це зробити суужніше. У теорії страхування відомий також показник розсіювання середньої страхової суми, що відбиває частку договорів з мінімальною і максимальною сумою. Однорідність страхового портфеля є його якісною характеристикою, оскільки впливає на фінансову стійкість страхових операцій.

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень. Таким чином, результати дослідження виявили реальні можливості забезпечення фінансової стійкості страхових операцій, страховик на основі всебічного аналізу по окремих видах страхування, який базується на основі імовірності та оптимальності ризиковості. Застосування авторських підходів до аналізу фінансової стійкості страхових операцій дасть можливість адекватно оцінювати стан конкурентоспроможності страховика на вітчизняному ринку, а також прогнозувати економічну ефективність по видам страхування з метою вжиття необхідних регулятивних заходів.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бланк І.О. Фінансова стратегія підприємства / І.О. Бланк. – К.: Ельга; Ніка – Центр, 2004. – С. 27.
2. Головка А.Т. Основи довгострокового страхування / А.Т.Головка, М.П. Денисенко, І.О. Ковтун, В.Г. Кабанов. – К.: Алерта, 2007. – 441с.
3. Кононенко О. Страхова діяльність: організація та облік / О.Кононенко // податки та бухгалтерський облік. – 2001. № 60 (409). – С. 20 – 24.
4. Нечипорук Л.В. Теорія та практика страхового ринку в Україні /Л.В. Нечипорук// Монографія. – Х.: В-во Нац. ун-ту внутр.справ, 2004. – 300с.
5. Приймак В.І. Прогнозування фінансових потоків компанії зі страхування життя на основі методів імітаційного моделювання / В.І. Приймак, О.І. Карчевська // Фінанси України. № 9. – К.: Фу, – С. 82 – 94.
6. Шірінян Л.В. Комплексна оцінка конкурентного середовища на ринку страхових послуг / Шірінян Л.В.// Фінанси України, № 7. – К.: ФУ, 2011. – С. 73 – 84.